

SJETIMO SE DA SMO IGRAČKE: SPORT U TEOLOŠKOJ PERSPEKTIVI

Lincoln Harvey

St Mellitus College, London
Ujedinjeno Kraljevstvo
lincoln.harvey@stmellitus.ac.uk

UDK: 27-1:796
Izlaganje na znanstvenom skupu
Rad zaprimljen 9/2017.

Sažetak

Oslanjajući se ponajprije na nauk o stvaranju 'ex nihilo', najprije ćemo identificirati kontingentnu narav bića tvrdnjom da se najbolje shvaćamo kao 'igračke', kao oni koji su pozvani na blagdanski oblik življenja i na bogoštovlje. Zatim ćemo, analizom naravi natjecateljskog sporta, doći do toga kako je sport najbolje shvatiti poput liturgijskog slavlja koje opisuje naše življenje ukazujući na ne-ozbiljnu narav našega bića.

Ključne riječi: stvaranje iz ničega, igračke, sport, liturgija.

1. UVODNE NAPOMENE

Dopustite mi da krenem od početka: Bog nas je stvorio *ni iz čega*. Tako nas Crkva uči. Naravno, pritom uranjam u dubine. No to je u redu. Često govorim studentima da teologija umnogome nalikuje krštenju, u smislu da je posljednje što želimo držati glavu iznad vode. Teolozi bi nas trebali odvojiti od naših dubina, a ako nas teologija ne nadilazi, onda nešto nije u redu; teolog bi trebao govoriti o *Bogu*. Naravno, prijelazne su etape moguće, ali večeras sebi ne možemo priuštiti taj luksuz. Naprotiv, moramo smjestiti zaroniti u dubinu: Bog nas je stvorio *ni iz čega*.

U svom ću izlaganju iz ove doktrinarne tvrdnje sustavno izdvojiti dvije točke. Nadam se da će nam moja dvojaka analiza pomoći da uvidimo *tko smo mi*. Ovaj naglasak ukazuje na to kako želim da promišljamo o svojoj naravi; odnosno, o onom što nas bitno karakterizira. Kako ćete kasnije uvidjeti, ne namjeravam naš identitet izdvojiti iz vremenskog konteksta, već ću ga umjesto toga smjestiti u vremensku perspektivu, pri čemu ću nas predstaviti radije kao bića o kojima je moguće pripovijedati, negoli kao izdvojenu sličicu. Svjestan sam da se moj pristup razlikuje od klasičnog poimanja

ovog problema. Stari su Grci uspostavili svoje mjerilo i zaključili da nečija narav 'jest unutar' akcidentnih varijanti koje obilježavaju vremenske događaje, od toga i pojam *sup-stancija* (tvar), sve ono što 'ispod' promjena ostaje nepromijenjeno. No držim da je naša narav dinamičnija od onoga što nam supstancijalna teorija sugerira te nas doživljavam kao životvornu koincidenciju složenih čimbenika koji zajedno definiraju ljudsko biće kao *način života*. Stoga ću ljudsko biće prikazati kao nekog tko je pozvan svrhovito djelovati. Da skratim: mi smo stvoreni da svetkujemo dan Gospodnji i naše je djelovanje usmjereno k slavljenju živoga Boga.

Premda taj cilj čini ovo moje izlaganje ponešto ambicioznim, uvjeren sam da je ovo najbolji način za pristupanje pitanju sporta – ovim putem želim raspršiti sve vaše strahove; namjera mi je večeras navesti vas da razmišljate o sportu. No dotaknut ću se sporta tek kad podignem jedan golemi uteg. Blagotvoran učinak ovog pristupa postat će razvidan jer će nam naši naponi dokazati da je sportska aktivnost neraskidivo povezana s našim egzistencijalnim profilom, to više što smo rastrgani između ništavila iz kojeg smo pozvani i vječnog života koji nas očekuje. Ukratko, pokazat ću da je sport *liturgijsko slavlje naše kontingencije*, tjelesni ritual koji preslikava mukotrpan put bogoštovlja kako bi nas podsjetio na naše neozbiljno podrijetlo kao *igračaka*. Kako se dade iščitati iz ovog sažetka, veoma visoko cijenim sport i iskreno ga smatram vitalnom sastavnicom našeg života.

Dopustite mi, međutim, da vam priznam već na početku: moj argument nije nov, premda ostaje samo moj. U brojnim sam prigodama govorio o sportu i na tu sam temu već objavljivao članke u mnogim publikacijama.¹ Unatoč tomu, ostajem pri stavu da moju tezu valja ponoviti te sam ovu priliku iskoristio da ju uobličim na nov način. Osim toga, uvjeren sam da ne govorim obraćenicima. Mnogima je od vas ovo područje novo. Logično je to i očekivati jer je ova disciplina još u povojima. Većina se teologa usredotočuje na važnije teme, poput Boga, Isusa, spasenja i sl., a oni koji nastoje analizirati našu kulturu, dotiču se umjetnosti, ili pak proučavaju politička i etička pitanja. Sport, zacijelo, nije na vrhu dnevnog reda jednog

¹ U odnosu na prethodne publikacije ova bilješka uglavnom na sveobuhvatan način upoznaje čitatelja s literaturom koju može pratiti i na koju se pozivam da potkrijepim svoje tvrdnje. Vidi Lincoln Harvey, *Brief Theology of Sport*, SCM Press/ Eugene, OR: Cascade Books, London 2014.; prijevod na talijanski *Breve Teologia Dello Sport*, izd. Marco Dal Corso, Queriniana, Brescia, 2015. Uzmite u obzir da nisam mogao izbjeći opetovanje zamisli (i izričaja) ove knjige – i drugih – na koje se u članku pozivam. To je, čini se, neminovna opasnost kad pokušavate prenijeti tuđi argument!

teologa. Time ne osporavam da neki teolozi promišljaju o sportu, a ovaj je znanstveni skup dobrodošao dokaz rastuće prakse. Većina radova o sportu, međutim, jedva da dotiče dogmatski vid koji držim nužnim. Prečesto se teolozi usredotočuju na apstraktan pojam *transcendencije*, njime se koriste kao da je samo po sebi razumljivo da pripada teološkom diskursu, poistovjećujući ga sa 'strujanjem' koje mnogi sportaši, kako tvrde, osjećaju. Koristeći se na taj način pojmom transcendencije, teolozi često zaključuju poistovjećujući sport s bogoštovljem i tvrdeći da nas natjecateljska borba na stazi i igralištu uzdiže iznad nas samih – transcendira nas! – uvodeći nas u zajedništvo s Onostranošću koja prožima sve stvorenje.² Naravno, to je privlačna teza, ne samo zato što bi mi mogla poslužiti kao izlika da nedjeljom igram nogomet umjesto da odem u crkvu.³ No takav pristup previđa činjenicu da su se crkveni oci trsili da odvoje sport od bogoštovlja. Njihova je strategija proturječila uobičajenoj praksi jer su mnoge stare kulture sportske aktivnosti uvrstile među bogoštovne čine, poništavajući tako crtu koja ih razdvaja. Već zbog neuobičajenosti takova stava Crkve, mislim da nije razborito zanemariti ga kao što to danas čine mnogi teolozi. Mora da ima nešto u toj razlici, a najstariji spisi upućuju na to da je to 'nešto' „idolopoklonstvo kao majka svih igara”.⁴ Moj pristup, dakle, ide za tim da prizna distinkciju između sporta i bogoštovlja koju je postavila Crkva, razdvajajući istodobno sport od njegova idolatrijskog naslijeđa. To postižem smještajući sport u ontološki okvir unutar kojega ga se može smatrati koreografskim ritualom koji upućuje – umjesto da ga zamjenju-

² Izlaganje Roberta Johnstona na svjetskom kongresu iz 2017. poslužilo je kao odličan primjer za ovu praksu: Robert Johnston, Sport, Culture, and Christianity: Reflections on the Theology of Play and Beyond, u: *Inaugural Global Congress on Sports and Christianity (IGCSC)*, York St John University, august 24–28, 2016. Radi opširnije rasprave o transcendenciji i detaljnije analize toga pojma. Vidi: Robert Ellis, *The Games People Play: Theology, Religion, and Sport*, OR: Wipf & Stock, Eugene, 2014., osobito šesto poglavlje.

³ To se čini kao nedvosmisleno pozivanje na Ellisovo poimanje transcendencije: <https://www.christiantoday.com/article/sports.theology.why.match.of.the.day.is.a.religious.experience/42212.htm> (preuzeto 30. 8. 2017.).

⁴ Usp. Novatian, *The Spectacle*. Dodao bih da nisam uvjeren kako pojam transcendencije može funkcionirati onako kako ga ti teolozi postavljaju. Vrlo malo njih precizira *tko* je transcendentan i *kako*, a to, uistinu, ne bi smjelo biti tako. Primjerice, transcendiram sebe samoga u ovom činu komunikacije, no to ne znači da se, *dok* pišem ovaj članak, klanjam Isusu Kristu. *Njegova* je transcendencija događaj prevladavanja konačnosti u činu Uskrsnuća, a moje samo-nadilaženje ima jako malo poveznica s tim, a nisam siguran ni da je sport na bilo koji način s tim povezan. Moramo biti precizniji kada u svojim teološkim tvrdnjama govorimo o *Theos* (Bogu) prije nego poistovjetimo pojam poput transcendencije s iskustvom na sportskom igralištu. Valja tomu prethodno pristupiti s dogmatske perspektive.

je – na našu mukotrpnu težnju k bogoštovlju. No kako bih pokazao što pod tim razumijem, valja nam nastaviti s izlaganjem. Stoga, da ponovim uvodnu tvrdnju: Bog nas je stvorio *ni iz čega*.

1. STVARANJE NI IZ ČEGA

Crkveni nauk o stvaranju *ni iz čega* ostao je relativno lišen kontroverzija.⁵ To učenje, naravno, redovito preispituju i dovode u pitanje – a katkad ga i izruguju! – oni izvan Crkve, no mi koji smo u Crkvi mahom smo ga prihvatili. Upravo zbog toga izostaje neka doktrinarna tvrdnja koja bi označila prekretnicu, neko vjerovanje koje bi bilo osporavano i potom raspravljeno na nekom crkvenom saboru koji bi presudio između dviju suprotstavljenih frakcija čija bi mišljenja bila bitno proturječna: u ovom slučaju nema ničega sličnog Nicejskom ili Kalcedonskom saboru. Štoviše, stvaranje *ni iz čega* služilo je kao argument tim doktrinarnim raspravama. Kristološke nesuglasice, primjerice, izviru iz raširenih pretpostavka o naravi stvorenja. Pripisati božanstvo i čovječstvo jednomu konkretnom entitetu – *hipostazi* – ne predstavlja problem ako vjerujemo da su i božanska i ljudska narav beskonačne. Ta tvrdnja može postati kamen spoticanja tek ustvrdimo li da su ta dva atributa međusobno isključiva, tj. čovjek ima početak i stoga je ograničen, dok Bog nema i stoga je beskonačan. Uzmemo li u obzir tu premisu, činjenica da je „Bog postao čovjekom” postaje konceptualna zagonetka koja iziskuje rješenje i uzrokuje protivna mišljenja u kojima je potrebno posredovanje crkvenog sabora. No stvaranje *ni iz čega* nikada nije predstavljalo tu vrstu zagonetke. Naprotiv, poslužilo je kao samo po sebi razumljivo monoteistima – ili je barem pružilo monoteistima jedinu uvjerljivu alternativu panteizmu.⁶

Naravno, kršćani nisu panteisti. Biblija nas uči da postoji samo jedan Bog i da to nismo mi. To ne znači da je to učenje lako prihvatiti, a stara dosjetka da je „razlika između mene i Boga u tome što Bog nikada ne smatra da je On ja”, još se nameće kao istinita.⁷ Unatoč

⁵ U onome što slijedi umnogome se oslanjam na rad Colina Guntona na temu učenja o stvaranju. Radi izvrsnog pregleda toga učenja. Usp. Colin E. Gunton, *The Triune Creator: A Historical and Systematic Study*, Eerdmans, Grand Rapids, 1998. Moj će dug njemu biti očit tijekom ovog izlaganja.

⁶ Naravno, Crkva je jasno izrekla svoje učenje, no tek kad je bila primorana formulirati ono što je *oduvijek priznavala*. Vidi, primjerice, Ispovijest vjere na Četvrtom lateranskom saboru iz 1215. i jedanaesto zasjedanje Firentinskog sabora iz 1442.

⁷ Ova se izjava pripisuje Anne Lamott, premda sam čuo različite inačice. Važno je, međutim, naglasiti da izjava nije izvorno moja!

tomu, svetopisamsko svjedočanstvo ne smijemo zanemariti. Sjetimo se samo uvodnoga retka u Knjizi Postanka. Ondje se uspostavlja neprekoračiva linija između Boga i Njegovih stvorenja. Sunce, mjesec i zvijezde, primjerice, najočitiji su naslovnici našeg obožavanja jer kruže iznad nas u nebeskim sferama. No kao što je moj mentor Colin Gunton običavao reći, u Knjizi Postanka oni su svrgnuti sa svoga prijestolja i ovješeni na nebo poput ukrasa, a nakon stvaranja svjetla dodijeljena im je uloga obilježavanja protoka vremena.⁸ Poruka je, dakle, jasna: ti su entiteti stvorenja i stoga nisu predmet obožavanja: samo Bog jest. Usvojimo li tu zapovijed, stvaranje *ni iz čega* postaje jedini logičan zaključak. Izrecimo to ovako:

1. Ako je samo jedan Bog i
2. samo Bog stvara i
3. stvorenje nije Bog, tada
4. stvorenje nužno potječe *ni iz čega* jer
5. u početku postoji samo jedan Bog, a stvorenja nisu On.

Drugim riječima, Božja jedincatost i ne-božanstvo svijeta čine jednu sustavnu tvrdnju: nismo stvoreni od Božje supstancije, da se tako izrazimo, a nema nijednoga drugoga boga koji bi mu mogao priskrbiti sastojke, stoga mora da smo stvoreni *ni iz čega* jer samo je Bog postojao u vječnosti. Ta je logika za mene uvjerljiva, a vjerujem da je i za vas. No to nam ne govori tko *smo* mi. Daljnja je analiza nužna.

2. NEPOSTOJANJE POTREBE ZA SMISLENIM STVORENJE

Dopustite mi da postupno iznesem dvije nužno povezane tvrdnje o činu stvaranja.

Kao prvo, stvaranje *ni iz čega* znači da je *stvaranje čin Božje slobode*. Upravo smo ustvrdili da nema drugih bogova, što se, naravno, razumije da nema drugoga boga koji bi mogao Boga prisiliti na stvaranje. Bog nije imao, da se tako izrazimo, ugovornu obvezu prema nekom suparniku, kojemu bi bio dužan ili koji bi ga porobio. Samim time nije bilo ni graditeljskog nacrtu ni pretpostojećeg materijala koji bi mu netko nasilno tutnuo u ruke. Ništa *izvan* Njega nije ga prisililo na djelovanje. Naravno, sada bi nam se mogla nametnuti jedna nedoumica. Mogli bismo biti u napasti zamisliti *unutarnji* nagon koji bi Ga prisilio da djeluje. Primjerice, pojam 'ništavila' mogao bi se razumjeti kao neki nedostatak *u samom*

⁸ Usp. Colin E. Gunton, *Act and Being*, SCM Press, London, 2002., 55-56.

Bogu, kao praznina koja nalikuje usamljenosti, ispraznoj dosadi koju je morao prevladati. Zamislamo samo beskrajnu usamljenost! Zamislamo vječnost koja nas golica! Zacijelo bi Bog samotnjak morao stvoriti sebi neko društvo? Crkva je, međutim, odavno odbacila takovu pomisao. Kršćanski je Bog od vječnosti Otac, Sin i Duh Sveti, beskonačno živ u nenadmašnoj punini svoje perihoretske uzajamnosti unutar koje se trojedine Osobe beskonačno daruju i primaju jedna od druge identitet u suodnosu. Ovaj Bog uistinu *jest* tri vječne Osobe, koje jednostavno *jesu* samoodržavajući uzajamno definiran odnos, koji tvori puko bivstovanje-u-djelovanju koje je Bog. To upućuje na činjenicu da u Bogu nema praznine, usamljenosti, a pogotovo ne nelagode. Bog je od vječnosti Otac, Sin i Duh Sveti i stoga je savršeno ispunjen i beskonačno sretan: On, takoreći, sam sebi pravi društvo. Stoga – pozovemo li se na dogmu – Božja odluka da nas stvori slobodna je od bilo kakove unutarnje ili vanjske prisile. Ili, izrazimo li to nama bliskijim vokabularom: čin stvaranja jest milosni čin.

Druga opaska: što nam milost Božjega čina govori o nama samima?

Moj odgovor na ovo pitanje opet je dvojak. Kao prvo, to znači da *nismo nužni*. Bog je – koliko god to bilo protivno činjenicama i neshvatljivo – bio dovoljno sretan bez nas. To znači da je naše postojanje puki dar, što Rowan Williams opisuje kao 'nepodnošljiva lakoća postojanja'.⁹ Kad sam prvi put naišao na nadbiskupovu uporabu Kunderine rečenice, pomislio sam da je pobrkao riječi. On zacijelo misli na *podnošljivu* lakoću postojanja? No kao i uvijek, Williams ima pravo. Milost našega postojanja – naša ne-nužnost – nama je *nepodnošljiva*. Želimo nužan uzrok svoga postojanja, neki vječni temelj na kojem bismo stajali i suočili Boga s *Njegovom* potrebom za nama. To je *nevjera* religije, kako je Barth u svom *Römerbriefu* (*Poslanici Rimljanima*) pogodio u srž problema. No mi nismo toliko nezaobilazni, kao što nas Williams suptilno upozorava. Težina vječnosti ne počiva na našim ramenima. Nismo ovdje kako bismo poticali Boga, zabavljali Ga, ili olakšavali Mu neku Njegovu egzistencijalnu krizu ili tjeskobu. Niti smijemo postavljati zahtjeve i cjenkati se. Apsolutna sloboda Božjega čina isključuje ove mogućnosti, a grijeh – kako je rekao Williams – nije ništa drugo doli naša izopačena težnja da sebe shvaćamo preozbiljno i suludi

⁹ Rowan Williams, *Not Being Serious: Thomas Merton and Karl Barth* (2008.), dostupno na: <http://rowanwilliams.archbishopofcanterbury.org/articles.php/1205/not-being-serious-thomas-merton-and-karl-barth> (preuzeto 30. 8. 2017.).

pokušaj da budemo kao bogovi. No radosna vijest je da je Bog Bog, a da smo mi Njegova stvorenja i poput perja lebdimo u Njegovu dahu, kako se Williams izrazio.¹⁰

Sada nam se, međutim, može potkrasti još jedna zabluda. Spoznaja o našoj ne-nužnosti može nas navesti da pomislimo na Božju odluku kao nešto hirovito i isprazno. Pritom bismo mogli zabludjeti u neki nihilistički zaključak i zamisliti besmisleno postojanje bez svrhe, razloga ili bilo kakva cilja izvan iluzija koje sami stvaramo. No takvo bi razmišljanje opet bilo promašeno. Božji čin stvaranja nipošto nije hirovit, već je posve *odlučan* i *svrhovit*.

To znači da kršćanin mora sagledati Božju slobodu na dvojak način: ona je, uistinu, povezana s odsutnošću prisile, kao što smo već ustvrdili, i stoga je to sloboda *od* prisile. Mogao je stvoriti bilo kakav svijet i odrediti, primjerice, da imamo sedamnaest glava i četrdeset-dvije noge, da krilati slonovi lete visoko iznad nas; *ništa* mu nije upravljalo rukom. No Božji čin stvaranja bila je svrhovita odluka koju je proveo presudivši *u korist* točno određenog svijeta. Drugim riječima, to je slobodna odluka *za* nas kakvi jesmo, i ta se pozitivna odluka usredotočuje u čovjeku Isusu Kristu. Stvoreni smo u Njemu, po Njemu, i za Njega, jer On je jedina mogućnost s kojom se Bog u vječnosti povezao.

Sada lebdimo nad nedokučivom dubinom. Božja je sloboda *beskonačna*. To znači da Njegovo Gospodstvo – koje je, kako nas je Barth poučio, Njegova sloboda – nadilazi čak i Njegovo *vlastito* postojanje. Bog je toliko slobodan da određuje vječne putove Božje, pri čemu *Trojica uzajamno definiraju Njega kao Boga*. Ovdje se pridružujem Robertu W. Jensonu, koji je propitao Barthovo revidirajuće učenje o izabranju i usudio se misliti polazeći *od* Isusove hipostatske jedinstvenosti, pri čemu je Nazarećanina postavio kao jedinstven događaj koji pokazuje tko Bog *jest* i kako mi stojimo u odnosu na Njega.¹¹ U Jensonovu poimanju Božja vječna težnja prema čovjeku *jest* događaj koji stavlja pred Boga izazov da vječno bude *onaj* Bog koji se beskonačno opredjeljuje *za* stvorenje. Presudno je pitanje ono što Bog proživljava po Sinovljevu zemaljskome, vremenitom životu, a na koje odgovor daje Bog Otac pri uskrsnuću: Bog do kraja živi za druge, čak i do vlastite smrti, koja ga neprestano definira, a *to* je Njegovo beskonačno postojanje kao Duha. Drugim riječima, nema Boga onkraj trojstvenoga događaja *Boga-za-nas u vremenu*.

¹⁰ Rowan Williams, *Not Being Serious*.

¹¹ Vidi, primjerice, prvi svezak njegove sustavne teologije, Robert W. Jenson, *Systematic Theology, Vol. 1: The Triune God*, Oxford University Press, Oxford, 1997.

Moglo bi se reći – ovdje nije presudno slažete li se s Jensonom – Božja sloboda ne uključuje tek beskonačnu mogućnost, već činjenicu da se svojom vječnom odlukom beskrajno vjerno obvezao povezati se s nama. To je Njegova dvojaka sloboda.

Pritom nas taj izlet u učenje o izabranju dovodi do drugog vida druge opaske o našem identitetu kao stvorenja: mi nismo nužni, ali Bog nas je u Kristu izabrao prije postanka svijeta i stvorio nas kako bi nas otkupio, načinio nas kako bi umro za nas, što upućuje na to da smo ljubljeni preko svake mjere. Ili, da se izrazimo na drukčiji način, stvorenje je pozvano u postojanje kako bi dijelilo život Trojstva, čime je naše postojanje definirano time što smo ljubljeni. Dalje, premda je istina da smo nepotrebni, to ne znači da nismo cijenjeni, željeni, priželjkivani i beskrajno ljubljeni. Naš je smisao beskrajna ljubav. Mi smo *pročišćeni čin*.¹²

Ne bih, međutim, želio da zastanete nad pitanjem Božjeg samoodređenja. Bilo da se slažete s mojim razmišljanjima na tragu Bartha i Jenson, temeljna je tvrdnja lišena kontroverzije: da, stvorenje nije potrebno, ali to ne znači da nije *smisleno*. Upravo tu dvojaku definiciju naše smislene ne-nužnosti valja imati na umu kad govorimo o sportu.¹³

3. SPORT JE NEPOTREBNA, ALI SMISLENA AKTIVNOST

Napokon smo, dakle, došli do sporta. Argument u ovom poglavlju jest nedvosmislen. Opisat ću sport kao nepotrebnu, ali smislenu aktivnost, i povezati to s dogmatskom tvrdnjom koju sam upravo iznio, zaključivši da sport upućuje na to tko smo mi kao nepotrebna, ali smislena stvorenja.

Prva opaska: *Sport je nepotreban*.

Zašto bi, primjerice, četvero ljudi prekinulo ugodnu šetnju prirodom i počelo natjerivati golfsku lopticu u rupu? Ili zašto dvoje ljudi u skvošu udaraju lopticom o zid? Površno gledano, ove dvije aktivnosti nemaju nikakvu očitu svrhu. Kad se igra završi, ništa korisno iz toga ne proizlazi, nikakav proizvod koji bi izašao iz tvorničke vrpce, nikakvo umjetničko djelo koje bismo mogli objesiti na

¹² Neprijeporno je da se ova tvrdnja slaže s ustaljenim poimanjem Božjega postojanja kao *actus purus*, čime stoji uz bok Lutheru, Barthu, Jensonu i drugima odbijajući zamisliti raspeće kao ono što je Bog naknadno naumio.

¹³ Naravno, u stanovitom smislu stvorenje je *naknadno nužno*, da se tako izrazimo, jer je Bog – pozovemo li se na Jenson – jedinstvena, čista kontingencija čija je suverena volja odredila da stvorenje mora postojati. Smisao je u tome da su se stvari mogle odviti i drukčije (stvorenje je moglo i ne nastati) te stoga nismo nužni.

zid, nikakav usjev koji bi bio dozreo do žetve.¹⁴ Igra „ne proizvodi ništa osim *sebe same*“, kako bi to Jenson rekao.¹⁵ Sport je, zapravo, neproduktivna aktivnost koja ne služi nikakvoj očitovj svrsi.

Pritom nastojim razdvojiti sportsku aktivnost od ljudske djelatnosti uopće. Primjerice, dok sam pisao ovaj članak, morao sam ujutro ustati, doći na posao kako bih priskrbio za život i platio račune, kako bih, u konačnici, udaljio nevolju od sebe, a u stankama sam ili putovao prijevoznim sredstvima ili konzumirao obroke, samo kako bih na kraju dana opet usnuo. Svaka je radnja služila unutar ove veće cjeline, koja je – sagledamo li karike lanca – usmjerena k preživljavanju. To znači da se razlog svake te radnje krije *izvan* radnje same. Upita li nas tko zašto činimo bilo što od navedenoga, u jednom bismo trenutku bili primorani reći da *to moramo činiti kako bismo preživjeli*. No sa sportom je drukčije. Ne moramo to činiti, već to činimo slobodno. Za njega nema mjesta među karikama u lancu. Njega *se igra*.¹⁶

Sagledajmo to ovako. Može vas se prisiliti da činite sve ono što inače morate činiti. Možete biti uspavani, a ako vam se da anestezija, uistinu ćete usnuti. Ili vas se pak može prisilno hraniti, a spoji li vas se na cjevčicu, zaista ćete primiti hranjive tvari. Možete biti i osuđeni na prisilni rad i u tom ćete slučaju, uistinu, raditi. Prisila ne potkopava narav ovih nužnih radnji. No sa sportom to nije tako. Sport *valja igrati*, a igra je slobodna u samoj svojoj biti. Ako ste prisiljeni igrati, tada ne igrate uistinu, već radite. Drugim riječima, prisilna je zabava oksimoron. Sport – pritom ne kažem da bi trebao biti iznimka u tom smislu – područje je slobode. Upravo smo zato sport izdvojili od ostalih naših djelatnosti, osiguravši slobodno vrijeme i igralište, koje je omeđeno i služi stvaranju samodostatnog svijeta izuzeta od svjetovnoga i oslobođenog lanca nužnosti.¹⁷ Volim sport

¹⁴ Ovdje se pozivam na Cailloisov izričaj u Roger Caillois, *Man, Play and Games*, trans. Meyer Barash, University of Illinois Press, Urbana and Chicago, 2001., 6.

¹⁵ Usp. Jensonovu potvrdu moga rada *A Brief Theology of Sport*.

¹⁶ „Također nije sporno da igru valja definirati kao slobodnu i voljnu aktivnost, izvor radosti i zabave. Igra koju bi netko bio prisiljen igrati, odmah bi prestala biti igrom. Tada bi postala prisilom, tlakom koje bi se čovjek poželio osloboditi. Kao obveza ili jednostavno zapovijed, izgubila bi jednu od svojih temeljnih značajki: činjenicu da se igrač spontano posvećuje igri, slobodnom voljom i iz zadovoljstva, pri čemu uvijek ostaje posve slobodan izabrati povlačenje u osamu, tišinu, meditaciju, samotnu dokolicu ili kreativnu aktivnost.” Roger Caillois, *Man, Play, and Games*, 6.

¹⁷ Ovdje se pozivam na Huizingino ključno djelo o naravi ‘omeđenog’ prostora u igri, kao i na Rogera Cailloisa, *Man, Play, and Games*, 6. Vidi Johan Huizinga, *Homo Ludens: A Study of the Play Element in Culture*, Beacon Press, Boston MA, 1955.

jer narušava dominaciju oltara, propovjedaonice i predavaonice u mom životu, a mislim da zato ne volimo sport kada ga se stavlja u službu izvanjskih interesa. Ne želimo da Olimpijske igre služe promicanju nečijeg političkog programa ili da se nogomet oskvrnjuje radi utrke za zaradom. Podredimo li na taj način igru vanjskoj svrsi, kvarimo sport koji bi trebao ostati lišen vanjskih interesa. Trebao bi biti *autotelična* aktivnost.

Ili promotrimo to ovako. Nema razloga zašto svaki igrač u nogometu ne bi smio imati svoju loptu ili rukama davati gol. Nema razloga ni zašto igra ne bi bila podijeljena u deset timova od po četiri igrača. Činjenica da se nogomet ne igra tako posve je kontingentna, tiče se proizvoljnih propisa koji umjetno definiraju igru, koji ni na koji način nisu nužni gledano izvana. Kontingencije služe stvaranju izdvojene sfere, koja se doima apsurdnom u instrumentalnom smislu. Kontingencije stvaraju neobične događaje koji nemaju smisao izvan *takve igre*. Pritom ne osporavam da sport može imati popratne učinke. Bavljenje sportom može pogodovati vašem zdravlju, primjerice, poboljšati vam kondiciju i produljiti život. Može biti i izvorom velikog prijateljstva i solidarnosti, socijalizirajući nas za opću dobrobit. (Premda, naravno, može vrijediti i suprotno u oba slučaja, jer može doći do ozljede i rivalstva.) No ti su čimbenici sekundarni u odnosu na sam čin. Oni ne objašnjavaju smisao udaranja loptom o stativu ili uporabe hokejske palice kako bi se postigao pogodak. Igre same po sebi nisu za tu svrhu. Ona ne objašnjava njihov smisao. Igra „tvori tek samu sebe”.¹⁸ Suvišna je u samoj svojoj biti – ili, da se drukčije izrazim – sport je nepotreban u svakom smislu.

Sada dolazim do druge opaske: *premda je sport nepotreban, to ne znači da je besmislen*.

Već sam ustvrdio da sport ne služi nikakvoj izvanjskoj svrsi, no jednako sam tako rekao da ima svrhu u sebi. Sport poput nogometa, primjerice, ima doslovni cilj/gol (*goal*, engl. cilj), dok drugi imaju ekvivalente poput *rupe*, *mete*, *završne linije*. No mora nam biti jasno: svrha igre leži u njoj samoj, ne izvan nje. Igrač ne pogađa metu jer mu poboljšava cirkulaciju ili mu donosi zaradu, premda su često upravo to učinci. Nastoji postići pogodak jer je to smisao bejzbola. Tehnički rečeno – a to sam već naglasio – sport je autotelična aktivnost. Sam je sebi svrhom. Ima svoj vlastiti cilj.¹⁹

¹⁸ Usp. još jednom Jensonovu potvrdu moga rada *A Brief Theology of Sport*.

¹⁹ Mislim da je ovo područje na kojem bi se boks i drugi borilački sportovi mogli dovesti u pitanje, tj. može li uistinu cilj biti nečije lice? U svom radu *A Brief Theology of Sport*, 106–107, počeo sam istraživati kako prosuđivati različite sportove.

Drugim riječima, premda je gol u sportu nepotreban, pozitivno je određen. Naše igre upućuju na uređeni svemir, s apsolutno važećim propisima koji zajedno tvore smislenu strukturu unutar koje igramo. Sport, dakle, nikada nije spontan ni hirovit čin, a nije ni isprazan ili neodređen.²⁰ Kako biste igrali, morate biti slobodni, ali kad stupite u arenu, obvezni ste poštovati stroge kontingencije. Varanje i kršenje propisa uvijek će biti nešto nepoželjno i vrijedno osude jer ta radnja narušava igru i potkopava umjetni svijet. Zviždaljka se mora oglasiti, a igra ponovno započeti jer je prerasla u besmisao. Sport je smislen samo *zato što* usvajamo njegov kontingentni red.²¹ Naravno, ne tvrdim da je sport jedina djelatnost koju je moguće na taj način opisati, premda mi jest nakana izdvojiti ga od ostalih sličnih radnja. Ima mnogo stvari koje radimo, a koje su nepotrebne, ali smislene. Primjerice, balet ima vlastite koreografske propise koji mu definiraju smisao, no to je krajnje neproduktivan čin koji bi se mogao okarakterizirati kao nepotreban. No sport se izdvaja od ovih drugih oblika djelatnosti po svojoj natjecateljskoj prirodi.²² Guttmann je izvrsno opisao tu razliku.²³ Sport je tjelesno natjecanje usmjereno k stvaranju pobjednika i poraženih. Neprijetno je da se i djelatnost poput baleta može pretvoriti u natjecanje, o čemu svjedoči najnovija popularizacija televizijskih prijenosa natjecanja u plesu, pjevanju i kuhanju, barem je tako u Engleskoj. No nema ništa u samoj biti plesa, pjevanja ili kuhanja što bi ih činilo natjecateljskim djelatnostima. Kompetitivnost, međutim, leži u samoj biti sporta. Već po svojoj definiciji *mora* proizvesti pobjednike i poražene.²⁴

Dalje, natjecateljska priroda sporta, na koju ću se uskoro opet osvrnuti, nešto je dobro i ne treba ju miješati s neakvim rato-

²⁰ Igra, naravno, može biti spontana, kako tvrdi Guttmann, ali ne i sport. Usp. Allen Guttmann, *Sports: The First Five Millennia*, University of Massachusetts Press, Amherstand Boston, 2004., 1–3.

²¹ Već sam i drugdje pisao o obvezujućoj naravi našega usvajanja propisa: Lincoln Harvey, 'Jesus Christ and the Rules of the Game', *The Other Journal* 26 (2016.), 95–99.

²² Dotakao sam se ovoga i drugih tema u svom odgovoru na osvrt Petera Leitharta na moj rad, kao i njegov pokušaj poistovjećivanja sporta i baleta. Usp. Lincoln Harvey, *Theology of Sport: On the Rebound*, *First Things*, 17th November 2014., na: <http://www.firstthings.com/blogs/firstthoughts/2014/11/a-theology-of-sport-on-the-rebound>.

²³ Ponovno, vidi Guttmann, *Sports*, 1–3.

²⁴ Za detaljniju analizu natjecanja u sportu, vidi Lincoln Harvey, *Someone Must Lose: A Theology of Winning in Sport*, u: Roberto Sirvent - Duncan Reyburn (eds.), *Theologies of Failure*, Cascade Books Eugene, OR, 2018. Knjiga je trenutačno u tisku.

vanjem.²⁵ No prije toga dopustite mi da ponovim zaključak ovog odlomka: *sport je nepotrebna, ali smislena aktivnost*. Stoga tvrdim da smislena ne-nužnost sporta odzvanja duboko u našem identitetu kao ne-nužnim, ali smislenim stvorenjima. Ili, da okrenemo argument: mi smo *igračke*. Drugim riječima, kad se bavimo sportom, u harmoniji smo sa svojim *bićem*, razglašavajući, da se tako izrazimo, temeljnu narav naše stvarnosti kao stvorenja. Cilj mi je u ovom članku razraditi ovu tvrdnju. Stoga ću se nakratko vratiti na nauk o stvaranju.

4. SPORT KAO PREDAH: SJETIMO SE DA SMO IGRAČKE

U uvodnom dijelu ovoga članka naglasio sam da nas ontološka slika učenja o stvaranju *ni iz čega* ne prikazuje baš u povoljnu svjetlu. Vratimo se nakratko Knjizi Postanka, u kojoj stoji da je igračka pozvana na rad i bogoštovlje.

Čitajući prvih nekoliko redaka Knjige Postanka, postaje očito da je Bog imao posla i nakon početnoga čina stvaranja.²⁶ U početku Bog stvara «bezobličnu prazninu», ispod koje leži prijeteci kaos vodenih dubina i iznad koje lebdi Duh Božji. Ova slika sugerira da Bog poziva stvorenja u život i kani ih naknadno oblikovati. Ili, drugim riječima, početak je stvaranja savršen, ali samo kao početak, a savršenstvo početka sastoji se u njegovoj *usmjerenosti* prema svrsi. Stvaranje bi se tako moglo opisati kao Božji projekt, „poredak stvari koji je nekamo usmjeren; kako bi bio dovršen i usavršen i stoga *projiciran* u vremenu”.²⁷ Sagledavanje stvaranja kao projekta pomaže rasvijetliti i drugo poglavlje Knjige Postanka gdje je Adamu dodijeljen vrt

²⁵ Već sam drugdje opovrgnuo mišljenje da je sport „rat bez oružja” i umjesto toga ponudio sam pozitivno viđenje natjecanja. Ponovno, vidi Lincoln Harvey, Someone Must Lose: A Theology of Winning in Sport, u: Roberto Sirvent - Duncan Reyburn (eds.), *Theologies of Failure*, Cascade Books Eugene OR, 2018. Vidi također Lincoln Harvey, *A Brief Theology of Sport*, 103–104. Orwellov se citat često rabi, premda se nešto slično može pronaći i u Nietzscheovu radu. Nietzsche govori o ratničkom nagonu kao sredstvu ljudskoga rasta, veličajući „Rat (ali bez oružja!)”. Usp. Julian Young, *Friedrich Nietzsche: A Philosophical Biography*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010., 371. O Orwellovu pogledu na sport vidi: *The Sporting Spirit* dostupno na: http://www.orwell.ru/library/articles/spirit/english/e_spirit (preuzeto 30. 8. 2017.).

²⁶ Za detaljniju obradu ove teme, vidi Colin E. Gunton, The Spirit Moved Over the Face of the Waters: The Holy Spirit and the Created Order, *The International Journal of Systematic Theology* 4 (2002.), 190–204. Za one koji su upoznati s Guntonovim djelom, moj dug njegovoj misli u ovom radu bit će posve razumljiv.

²⁷ Colin E. Gunton, *The Promise of Trinitarian Theology*, T&T Clark, London, 2^{1997.}, 181.

koji ne predstavlja statično rajsko stanje. Bog, naprotiv, smješta Adama posred drveća u cvatu, dozrijevaјуćeg voća i pokraj riječnog toka. Adamu je naloženo da 'obrađuje' i 'čuva' vrt, skrbeći se za njega i pomažući Bogu da ga očuva od prijetеćег kaosa u pozadini. 'Обраđivanje' upućuje na aktivnu službu, dok 'čuvanje' upućuje na aktivno održavanje.²⁸ Kakve god bile pojedinosti Adamova rada, očito je da je bio zaposlen.

Osim što znamo da je izgon iz Edena razumijevao preobrazbu Adamova rada u 'trud', očito je da nikada nije prebivao u statičnom rajskom stanju u kojem bi mogao dokoličariti. Umjesto toga, Bog postavlja čovjeka unutar dinamičnog projekta u kojem smo pozvani na energičan rad. Budući da je Adamov rad u vrtu ključan, možemo se njime poslužiti kako bismo naglasili teologiju kulture. Adamova zauzetost oko čuvanja i obrađivanja vrta postavlja ljude na put razvoja u kojem se – tijekom vremena – stvoreni vrt preobrazuje u eshatološki *grad-kao-vrt*. Put od Postanka do Otkrivenja zacijelo je dug i složen, no između ostaloga je – ne osporavajući da je i mnogo više od toga – kretanje *od vrta do grada-kao-vrta*. Vrt je preobražen, hortikultura vodi prema kulturi. Stvorenje je *iscrpljeno*.²⁹

Spoznajući da je grad-kao-vrt cilj stvaranja, Crkva potvrđuje ljudsku kulturu. Razvoj i promjena, prilagodba i uporaba resursa dio je Božjega plana – što nas dovodi do euharistijske naravi našega postojanja. Euharistija se ne služi prirodnim plodovima, pšenicom i groždem, već *kruhom* i *vinom*, 'radom ruku čovječjih'. Pšenica je obrađivana na njivi, grožđe je ubrano u vinogradu, te je oboje preobraženo. Crkva, dakle, ne prikazuje Bogu Ocu stvorenje u njegovu izvornom obliku. Umjesto toga prikazuje Mu „obrađenu prirodu”.³⁰

Euharistijski čin usredotočuje se na *epiklezu*, zaziv upućen Duhu Svetomu da pretvori kruh i vino kako bi postali Krist-s-nama i doveli nas-s-Kristom pred lice Njegova Oca. Duh milošću, nesumnjivo, preobrazuje naš rad u Božje djelo samopredanja na križu, no to je ipak *naš* rad preobražen u sakramentalni čin. Stoga se crkveno poimanje Duhom potpomognuta rada može iščitati i izvan sakramenta, kao kultura. Možemo ustvrditi da je Duh na djelu u svjetovnim stvarnostima u kojima je ljudsko biće – sjedinjeno sa Sinom Božjim – pozvano da radi unutar stvorena svijeta kako bi rad

²⁸ 'Обраđivanje' [hebr. *abad*] razumije aktivnu službu, dok 'čuvanje' [*shamar*] razumije aktivnu skrb. Usp. J. Andrew Kirk, *What is Mission? Theological Explanations*, DLT, London, 1999., 177.

²⁹ Colin E. Gunton, *The Christian Faith: An Introduction to Christian Doctrine*, Blackwell, Oxford, 2002., 50.

³⁰ Colin E. Gunton, *The Christian Faith*, 153.

svojih ruku prikazao Ocu nebeskomu. Drugim riječima, naš je rad u stanovitom smislu *svećenički*, 'moleće biće' koje daje glas stvorenju, oslobađajući ga kako bi doseglo svoju svrhu, a to je bogoštovlje.³¹ Rad umjetnika (koji se služi bojom ili kamenom), rad književnika (koji se služi riječima i njihovim značenjem), rad znanstvenika (koji se služi mikroskopom i teleskopom), obrtnika, poljogospodarstvenika, glazbenika, svi oni obavljaju svećenički posao. Čuvaju i obrađuju vrt, omogućujući mu da cvate u hvali i zahvalnosti na slavu Očevu. Stvorenje se isplaćuje 's kamatama', ako bismo to mogli tako reći.³² I nema cilja izvan tog doksološkog *telosa* jer bogoštovlje u instrumentalnom smislu ne služi ničemu.

Sada tvrdim da sport služi kao predah od toga mukotrpnog kretanja prema cilju euharistijskog bogoštovlja. Time služi kao bogo-služje, premda ga nipošto ne zamjenjuje. To je zajedničarski čin, određen pravilima, u kojem radimo nešto smisleno – no taj je smisao sam sebi svrhom jer opisuje naš iskon. Ono što želim reći jest što nam sport omogućuje da se oslobodimo kretanja prema bogoštovlju koje nas sve obuzima kako bi u nama odzvanjao iskon od kojega potječemo. Mogli bismo čak reći i da zamjenjuje svojevrzni „Blagdan stvaranja” koji bi pripadao crkvenom bogoslužju *kad bi ondje bio potreban, čime je smješten uz bok našega rada i bogoštovlja, premda je od njih odvojen. Drugim riječima, igra – u svojoj ne-nužnosti i kontingentnom značenju – omogućuje igračima da se natječu nastojeći dosegnuti nepotreban cilj. Putem nezapisana scenarija igre – bilo da se igra ili da ju se promatra – igrači plešu nad našim ontološkim počelom kao igračka*. Na kraju igre jedan će igrač ili tim izgubiti, čime će se suočiti s ništavilom iz kojega smo svi pozvani. Drugi će pak igrač ili tim pobijediti i tako će se suočiti sa životom na koji smo pozvani. No samo *zajedno*, u rastrganosti između ništavila i života unutar ne-nužne smislenosti natjecateljskoga čina, igrači dobivaju sliku našega ontološkog identiteta. Drugim riječima, ta ritualna slika nudi predah od našeg poziva na rad usmjeren k čašćenju i zahvaljivanju, podsjećajući nas da smo *igračke* koje smo pozvane na rad usmjeren k bogoštovlju. Jednostavnije rečeno, sport nas podsjeća da nismo ozbiljni, čime otkriva našu sebičnu težnju da svoj rad shvaćamo ozbiljnije nego što on, uistinu, jest.

Naravno, to bi se moglo doimati kao da instrumentaliziram sport pridajući mu izvanjsku svrhu. No držim da moje poimanje sporta ipak znači da proizvodi samoga sebe jer on jednostavno *jest*

³¹ Usp. Robert W. Jenson, *The Praying Animal*, *Zygon* 18 (1983.), 311–326.

³² Peter J. Leithart, *Supplement at the Origin: Trinity, Eschatology and History*, *The International Journal of Systematic Theology* 6 (2004.), 369.

mi koji predstavljamo svoj identitet i ništa više. Stoga on i dalje ostaje samodostatan čin kao konstruktivan dio šire pripovijesti o nama samima, no ne služi ničemu izvan svoga mjesta unutar priče o našem identitetu. Ukratko, to je dijelom i izričaj naše stvorenosti, a ne oruđe drugih stvarnosti izvan sebe. U tom smislu nalikuje bogoštovlju. Valja, međutim, naglasiti da sport *nije* bogoštovni čin, protivno važećim strujanjima u teologiji sporta, a u skladu s povijesti crkvenoga učenja u njezinoj kritici prema poganskim utjecajima. To je, naprotiv, autoreferentni čin izdvojen od doksološke prakse. Naravno, srodnost je očita jer oboje izražavaju tko *smo*. No sport, da tako kažemo, nije usmjeren k zajedništvu s Bogom. To je drukčija komemoracija od one koju vršimo u euharistiji. To je drukčije prisjećanje od spomen-čina euharistijske molitve. Ovdje, dalje, nema transsupstancijacije – ili ‘transcendencije’ – jer se jednostavno suočavamo s dinamičnom tvornošću onoga tko smo u samodostatnom činu. Tako, držim, kršćanin mora razumijevati sport. On je liturgijsko slavlje naše kontingencije, tjelesni ritual koji ukazuje na naše mukotrpno putovanje podsjećajući nas na naše ne-ozbiljno podrijetlo kao igračaka koje su pozvane da se klanjaju Bogu.

Da zaključimo, dopustite mi da vam – napola u šali – predložim ontološki oblikovan dnevni raspored kroz tjedan: *počnite* sa sportom, *radite* tijekom tjedna i *završite* tjedan slaveći Oca, Sina i Duha Svetoga u crkvi!³³

“REMEMBERING WE ARE PLAYTHINGS”: SPORT IN THEOLOGICAL PERSPECTIVE

Abstract

Drawing primarily from the doctrine of creation *ex nihilo*, we will first identify the contingent nature of the creature, arguing that we are best understood as ‘playthings’, who are called to a Sabbath-shaped life of work and worship. Then, by analysing the nature of competitive sport, we will see that sport is best understood as a liturgical celebration which punctuates our lives as a reminder of our non-serious nature.

Key words: creation from nothing, toys, sport, liturgy

³³ Veoma sam zahvalan svojoj kolegici Donni Lazenby za konstruktivan osvrt na radnu verziju mog članka.